

DOI: 10.15421/272417

УДК 13:165.194](045)

В. Б. Єзерський¹, О. Є. Гончарова², Є. Гауфман³¹Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна²ДЗ «Південноукраїнський Національний Педагогічний Університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна³Лікарня загального профілю Ньюхем, Лондон, Сполучене Королівство

ЯДРО ТЕЗАУРУСУ МЕТАКОГНІТИВНОЇ ЛЮДИНОМІРНОСТІ

E-mail: vitkajs@gmail.com,**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4982-0547>**E-mail:** safety371@gmail.com**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-1025-375X>**E-mail:** gaufman@gmail.com**ORCID:** <https://orcid.org/0009-0002-2035-719X>

Анотація. Актуальність проблеми полягає в зростаючому розриві фізіо-біологічної бази людини, як фундаментальної природи реальності людської свідомості та поведінки (притаманної гармонії констант біосфери планети Земля), та інформаційної складової людини, що підвладна їй і зазнає стрімкого вдосконалення. Сучасна наука переживає кризу організації наукових знань, пов'язану з надмірністю інформації за відсутності відповідності принципам гуманістичної моралі. Важливою новою якістю людини для адаптації до нових безпрецедентних умов метакомунікації та подолання ризиків саморуйнування/самознищення є **метакогнітивність** як здатність до спостереження, аналізу та усвідомлення свого алгоритму пізнання для формування індивідуальної карти уявлень, що є основою світогляду – унікальної ментальної призми, через яку людина здійснює самоідентифікацію/самовизначення та визначає середовище свого буття. У формуванні карти уявлень, що перетворюється на іманентну реальність, вирішальну роль відіграє **тезаурус** – скарбниця слів/найменувань, якими людина називає численні феномени довкілля, що розрізняє її розум. **Від ясності смислу та моральних засад слів/найменувань**, якими користується людина для постійного коригування карти уявлень, і залежить **якість постійно створюваної нею реальності**. Тут є два варіанти: або створювати достаток/процвітання/світло, або – дефіцит/страждання/руйнування. **Мета статті** – показати вирішальну роль тезаурусу в механізмі формування реальності як іманентної (притаманної людині) сутності, обґрунтувати й створити ядро тезаурусу (вербальна множина слів) як формальну систему метакогнітивної координації, орієнтації та навігації індивідуальної й колективної людської поведінки, тобто метакогнітивного діапазону, в якому наука надає нам розуміння реальності нашої поведінки, її раціональності й ірраціональності, доцільності та способів подолання ризиків самознищення. **Основні результати.** Обґрунтовано метакогнітивну природу Тезаурусу та визначено його роль у житті людської істоти – генерацію складності, в якій перебуває людина, та організацію освоєння нової складності. Виявлено космологічну роль феномену тезаурусу. Виокремлено й обґрунтовано фізіо-, біо-, психо-, соціо-, поліприроди людської істоти в їхній єдності. Обґрунтовано структуру та принципи формування тезаурусу метакогнітивної людиномірності в єдності рівнів емоційного реагування (основними, культуральними та когнітивними емоціями), виявлено необхідну та достатню умови фільтрації та включення слів до ядра тезаурусу. Єдина точка цілевизначення робить людські дії осмисленими – це гуманізм, в ім'я людини, в ім'я найвищої цінності – людського життя. Представлено практичне значення пропонованої системи пізнання та його практичне застосування. Сформовано ядро тезаурусу метакогнітивної людиномірності із замиканням на відкритість.

Ключові слова: інформація, реальність, ірраціональне, раціональне, спостерігач, функція, система, порожнеча, культура

V. B. Ezerskiy¹, O. E. Honcharova², E. Gaufman³

¹National University “Odessa Polytechnic”, Odessa, Ukraine

²DZ “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky”,
Odessa, Ukraine

³Newham general hospital, London, United Kingdom

THE CORE OF THE THESAURUS OF METACOGNITIVE ANTHROPOMETRY / HUMAN-DIMENSIONALITY

Abstract. The urgency of the problem lies in the growing gap between the physio-biological base of man as the fundamental nature of the reality of human consciousness and behavior (the inherent harmony of the constants of the biosphere of planet Earth) and the information component of man, which is subject to him and is being improved by leaps and bounds. Modern science is experiencing a crisis in the organization of scientific knowledge associated with redundancy of information in the absence of compliance with the principles of humanistic morality. An important new quality of a person for adapting to new unprecedented conditions of metacommunication and overcoming the risks of self-destruction is metacognition as the ability to observe, analyze and understand one’s algorithm of cognition to form an individual map of ideas, which is the basis of a worldview – a unique mental prism through which a person identifies/self-determines yourself and your environment. In the formation of a map of ideas, which is transformed into immanent reality, the Thesaurus plays a decisive role – a treasury of words/names that a person uses to name numerous environmental phenomena distinguished by his mind. The quality of the reality he constantly creates depends on the clarity of the meaning and moral foundations of the words/names that a person uses to constantly adjust his map of ideas. There are two options here: either create abundance/prosperity/light, or create scarcity/suffering/destruction! **The purpose of the article** is to show the decisive role of the Thesaurus in the mechanism of formation of reality as an immanent (inherent in man) entity, to substantiate and create the core of the thesaurus (verbal set of words) as a formal system of metacognitive coordination, orientation and navigation of individual and collective human behavior, i.e. metacognitive range, in which science provides us with an understanding of the reality of our behavior, its rationality and irrationality, expediency and ways to overcome the risks of self-destruction. **The results of the study.** The metacognitive nature of the Thesaurus is substantiated and its role in the life of a human being is determined – the generation of complexity in which a person finds himself and the organization of mastering new complexity. The cosmological role of the Thesaurus phenomenon is revealed. The physio-, bio-, psycho-, socio-, poly-natures of the human being in their unity are highlighted and substantiated. The structure and principles of the formation of the Thesaurus of metacognitive human-dimensionality are substantiated in the unity of levels of emotional response (basic, cultural and cognitive emotions), the necessary and sufficient conditions for filtering and including words in the Thesaurus core are demonstrated. The only point of goal determination makes human actions meaningful – this is humanism, in the name of man, in the name of the highest value – human life. The practical significance of the proposed cognitive system and practical application are presented. The core of the Thesaurus of metacognitive human- dimensionality with a closure to openness has been formed.

Key words: information, reality, irrational, rational, observer, function, system, emptiness, culture.

Cogito ergo sum.

Rene Descartes

Дві речі наповнюють мою душу священним трепетом – зоряне небо над головою та моральний закон усередині нас.

Іммануїл Кант

Постановка проблеми. Прогрес інформаційних технологій соціальної комунікації диктує необхідність удосконалення формальних інструментів самоорганізації людства на засадах єдності фізіо-біологічної реальності в заради еволюції розуму під конвенційним контролем здорового глузду, враховуючи наростаючі ризики

самознищення через неадекватність соціальних виявів людської сутності та поведінки сучасним інформаційно-технологічним, космологічним викликам природи.

У структурі цього прогресу автори виокремлюють ключову роль тезаурусу як сутності, що генерує соціальну комунікацію змінюваних поколінь людства.

Мета та предмет дослідження. *Мета дослідження* – показати вирішальну роль тезаурусу в механізмі формування реальності як іманентної (притаманної людині) сутності, обґрунтувати необхідність формулювання та створення ядра тезаурусу (вербальної множини) як формальної системи метакогнітивної координації, орієнтації та навігації індивідуальної й колективної людської поведінки, тобто метакогнітивного діапазону, в якому наука надає нам розуміння реальності нашої поведінки, її раціональності й ірраціональності, доцільності та способів подолання ризиків самознищення.

Для виконання поставленої мети потрібно виконати такі завдання:

I – розглянути природу тезаурусу та розкрити його роль у житті людини;

II – обґрунтувати структуру та принципи формування тезаурусу метакогнітивної людиномірності, виявити необхідну та достатню умови для фільтрації та включення слів до ядерного тезаурусу;

III – сформувати ядро тезаурусу метакогнітивної людиномірності, замкненої на відкритість.

Об’єкт – ядро тезаурусу метакогнітивної людиномірності. **Предмет** – структура та основні принципи створення ядерного тезаурусу метакогнітивної людиномірності як матеріального, вимірюваного явища, доступного для наукового дослідження.

Джерела. Спроби усвідомити себе й навколишній світ у єдності пізнання робили ще з давніх часів. Вони залишили нам різноманіття релігійних уявлень, які ми об’єднуємо в понятті гностицизму (кінець I ст. н. е.). Визнання того, що все в світі створене людським розумом, знайшло відображення у філософії *соліпсизму* як позиції, за якою, власну індивідуальну свідомість визнають, як єдину й безсумнівну реальність, а світ навколо – як лише проєкцію неспокійного розуму (483–375 р. н. е., Лукрецій, «Про природу речей»). Сучасний розвиток технологій дає змогу формалізувати природу реальності розуму методами доказовості та верифікації, властивими науковому пізнанню. Тим самим філософія соліпсизму, розширена *методологією наукового пізнання самого пізнання*, тобто *метакогнітивністю*, набуває цілком відчутної матеріальності та надає інструментарій впливу свідомості на саму себе.

Вважають, що першою людиною, яка замислилася про першооснову всього, був *Фалес Мілетський* (637/624–547/558 до н. е.). *Демокріт Абдерський* (бл. 460 до н. е. – бл. 370 до н. е.) – давньогрецький філософ, один із засновників атомістики й матеріалістичної філософії. *Платон* (427–347 рр. до н. е.) – засновник філософського вчення про об’єктивний ідеалізм, відповідно до якого, існують два світи: 1 – світ ідей (або ейдосів) – істинне буття; 2 – світ речей – чуттєво сприймані предмети, явища, рослини, люди, тварини. Світ речей – вторинний щодо світу ідей. Усе є лише відображенням тіней на стіні «печери». Платон вводить поняття «**матерія**», що тлумачать як просту умову існування речей у просторі. Кожна конкретна річ – причетна й до світу ідей, і до матерії: від ідеї річ бере властивість незмінності, від матерії – властивість мінливості, руху.

Аристотель (384–322 рр. до н. е., *Епікур* (342/341 до н. е. – 271/270 до н. е., *Декарт* (1596–1650) у своїх працях заклали основи того, що суб’єкт пізнання, – людина, не може піддати сумніву факт свого мислення.

Потужним джерелом цього дослідження стали праці академіка *В’ячеслава Семеновича Стьопіна*. У 1989 р. він запропонував класифікацію наук, в основі якої – різні типи раціональності (*класична, некласична та постнекласична*), зміна яких відповідає періодам наукових революцій і супроводжується зміною наукової картини світу, нормативних структур дослідження, перебудовою філософських засад науки. Введене В. С. Стьопіним у природничо-науковій постнекласичній стратегії уявлення про «**людинорозмірність**» позначає необхідність «антропологічного повороту» як у філософії, так і в науці. Цьому сприяла неможливість розв’язати низку наукових завдань

без урахування місця та ролі людини в досліджуваних системах. «При вивченні «людинорозмірних» об'єктів (складних, відкритих, здатних до саморозвитку, таких, що самоорганізуються), пошук істини виявляється пов'язаним із визначенням стратегії та можливих напрямів практичного перетворення такого об'єкта, що безпосередньо зачіпає гуманістичні цінності».

Класифікація типів наукової раціональності за В. С. Стьопіним¹:

– **класичний** тип наукової раціональності характеризують тим, що об'єкти дослідження відокремлені від засобів спостереження й від спостерігача. У класичній науковій парадигмі дослідники широко вірили, що можна пізнати світ таким, яким він є «насправді»;

– **некласичний** тип наукової раціональності виникає з появою квантової механіки, коли відбувається усвідомлення того, що об'єкт і засоби спостереження тісно пов'язані й нероздільні. Світ постає різними гранями, що залежать від способу спостереження;

– **постнекласична раціональність** приходить до розуміння тісного зв'язку між об'єктом, засобами пізнання та суб'єктом, що пізнає.

Людинорозмірність як поняття постнекласичної науки розкриває відносини між суб'єктом і об'єктом пізнання, й пов'язана з актуалізацією питань:

1 – як пізнавати системи, що самоорганізуються (пізнавальний аспект); пропонуються між-, полі-, трансдисциплінарний підходи;

2 – як використовувати знання про системи, як управляти ними, не втрачаючи «власне людське в людині», як управляти людинорозмірними системами, щоб зберегти людину й природу (технологічний аспект).

Ядром постнекласичної науки є **синергетика** Германа Гакена² – загальнонаукова трансдисциплінарна програма дослідження процесів самоорганізації в системах різної природи (фізичних, хімічних, біологічних, технічних, соціальних тощо) як спільної дії елементів середовища в нерівноважному стані.

Характерні риси постнекласичної науки:

– парадигма Цілісності (Всесвіт – не механізм, а організм);

– усе взаємопов'язане з усім;

– між-, полі-, трансдисциплінарність;

– людино- і психомірність;

– системно-структурний і синергетичний підходи;

– темпоральний фактор;

– зближення методів гуманітарних і технічних наук;

– аксіологічний чинник (система цінностей);

– складність (нелінійна динаміка).

Важливими джерелами цього дослідження стали відкриття квантової фізики живого й квантової медицини. З позиції квантової фізики живого, фундаментальна сутність живого організму виявляється водночас як цілісна квантова система і як надпровідник другого роду, відповідно до досліджень С. П. Сітько³.

Основою живого організму є його власне когерентне поле в мм-діапазоні електромагнітних хвиль, створене на основі геному. При цьому, сила когерентності забезпечує стійкий характер цього «електромагнітного макету організму» (С. П. Сітько³) завдяки нелінійності електромагнітного поля організму як активного середовища. Це поле постійно коригує тіло людини. Динамічна стійкість організму як *цілісного квантово-механічного об'єкта* забезпечується під дією граничних циклів, відповідно до стійких розв'язків Пуанкаре нелінійних диференціальних рівнянь (аналогічно до сил тяжіння в ядрах, атомах, молекулах). Саме з ними пов'язаний феномен життя, за

¹ Stepin V. Theoretical Knowledge, Dordrecht: Springer Verlag, 2005. 412 p.; Степин В. С. Цивілізація і культура. СПб.: СПбГУП, 2011. 408 с.

² Khaken, H. Synergetics. An Introduction. Nonequilibrium Phase Transitions in Physics, Chemistry and Biology, 3., erw. Aufl., Springer, 1983. 371 p.

³ Сітько С., Добронравова І. Живое как предмет фундаментальной науки. *Людина в складному світі*. Суми: Університетська книга, 2017. С. 192–197.

С. П. Сітьком⁴. Квантова механіка відрізняється від класичної фізики тим, що енергія, імпульс, кутовий момент та інші величини зв'язаного стану системи не можуть набувати довільних значень, але обмежені дискретними значеннями (квантування). Об'єкти мають характеристики як частинок, так і хвиль.

Англійський фізик Стівен Гокінг (Stephen Hawking) назвав XXI ст. «століттям складності», адже багато, що із сьогоднішніх злободенних проблем вимагає аналізу величезних систем, що складаються з компонентів, які взаємодіють між собою. Саме *взаємодії елементів у складній системі відіграють вирішальну роль у її становленні*. Ми опинилися в іншому світі: нестабільному, надшвидкому, плинному, прозорому, гібридному, цифровому.

Сучасна парадигма складності⁵, відповідно до якої весь Всесвіт є ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ, викликає необхідність *складного мислення Едгара Морена*⁶.

«Просте» (чи то устрій світу, чи то його сприйняття) тримається на низхідній тріаді «**річ**→**властивості**→**відносин**», тоді як «складне» – на тріаді «**відносини**→**властивості**→**річ**».

Ставляться під сумнів положення, згідно з якими, суб'єкт і світ, смисли й той, хто осмислює, існують окремо й незалежно одне від одного. Основний момент такого складного розуміння світу полягає саме в ухваленні позиції, згідно з якою, *смисли з самого початку не існують, достатні підстави з самого початку відсутні. Вони самоорганізуються*.

Складне мислення – це мислення *еволюційне* (в усіх нових смислах еволюційності, що включають у себе й колишні уявлення про розвиток, але виходять далеко за їхні межі), мислення *нелінійне*, мислення *відкрите* (open mind), мислення *голістичне* (голографічне та діалогічне, як каже Е. Морен⁷), мислення *автопоетичне* (Ф. Варела), мислення *креативне* (дивергентне, гнучке, чутливе до нового, таке, що вміє творити інновації). *Складне мислення є необхідним, щоб упоратися зі складністю світу, що постійно змінюється. Справжнє мислення комплементарне складності світу, бо воно є атрибутом людської сутності, яка сама є еволюційним продуктом цього світу. Тому формування й розвиток складного мислення повертає людину до своєї власної сутності*.

Крім того, це дослідження базується на теоретико-методологічних засадах теорії змін і дисипативних структур Іллі Пригожина⁸, синергетиці та теорії самоорганізації Германа Хакена⁹, принципів незворотності Іллі Пригожина та Кондепуді¹⁰, теорії самоорганізованої критичності П. Бака тощо¹¹ в нових умовах подолання ризиків самознищення.

Великий внесок у дослідження актуальних проблем існування людини у складному плинному багатовимірному світі зробила українська філософська постнекласична традиція. Особливу увагу в розумінні складного світу людини приділено дослідженню Іриною Добронравовою становлення нелінійного мислення¹², осмисленню внутрішнього світу людини з погляду психосинергетики, концептуальній моделі «ціле

⁴ Сітько С., Добронравова І. Живое как предмет фундаментальной науки. *Людина в складному світі*. Суми: Університетська книга, 2017. С. 192–197.

⁵ Mainzer, K. *Thinking in Complexity, The Computational Dynamics of Matter, Mind, And Mankind*, 5th edition. New York, 2007. 456 p.

⁶ Морен Е. *Метод. Природа природы*. Перевод и вступительная статья Е. Н. Князевой. Изд.-е 2-е, доп. М.: Канон + РООИ Реабилитация, 2013. 488 с.

⁷ Морен Е. *Шлях За майбутнє людства*. Ніка-Центр, 2014. 256 с.

⁸ Prigogine, I., Stengers, I. *Order out of Chaos: Man's New Dialogue with Nature*. London: Heinemann, 1984. 430 p.

⁹ Haken, H. *Synergetics. An Introduction. Nonequilibrium Phase Transitions in Physics, Chemistry and Biology*, 3., erw. Aufl., Springer, 1983. 371 p.

¹⁰ Пригожин І., Кондепуді Д. *Современная термодинамика. От тепловых двигателей до диссипативных структур*. Мир, 2009. 464 с.

¹¹ Bak, P., Tang, C., Wiesenfeld, K. *Self-Organized Criticality*. *Phys. Rev. A.*, 1988. Vol. 38. № 1. P. 364–374.

¹² Добронравова І. С. *Синергетика: становление нелинейного мышления*. К.: Лыбидь, 1990. 150 с.

в цілому» Ірини Єршової-Бабенко¹³, а також – створенню методології дослідження психомірності – гіпертеорії «мозок-психіка-розум/свідомість...» тієї самої авторки¹⁴, дослідженню Лідією Богатою багатовимірного мислення¹⁵, соціальної самоорганізації Любові Бевзенко¹⁶, розробці Наталією Кочубей синергетичних концептів у нелінійних контекстах¹⁷, становленню людиновимірного соціального порядку через культуру Ірини Доннікової¹⁸, дослідженню Юрієм Мелковим людиновимірності постнекласичної науки¹⁹, сучасним когнітивним дослідженням і новим проєкціям Марією Нестеровою відповідей на загальнофілософські питання: природу пізнання, свідомості, тілесності, буття людини²⁰, аналізу Ольгою Гончаровою питання творення філософії людиномірності як ключового інструменту для осмислення й формування майбутнього суспільства, в якому технології, етика й людський вимір перебувають у постійній взаємодії та співналаштуванні²¹ та філософії тілесності й активізації потенціалу людської сутності Володимиром Єзерським²².

І, насамкінець, давайте проведемо уявний експеримент: уявімо зал для глядачів, у якому людина дивиться кінофільм.

Класичний тип наукової раціональності можна уявити таким чином, що людина сидить у залі й дивиться фільм, який показують їй на екрані. Вона просто дивиться. Фільм і людина – незалежні один від одного.

Некласичний тип наукової раціональності – людина – у віртуальних окулярах. Їй не потрібен кінозал. Вона повністю занурена в фактичне інформаційне поле, яке сприймає, ураховуючи попередній життєвий досвід.

Постнекласичний тип наукової раціональності – людина перебуває в інтерактивному просторі, де вона є активним учасником фільму й може змінювати його сценарій.

¹³ Ершова-Бабенко И. В. Психосинергетика: моногр. Херсон: Гринь Д. С., 2015. 488 с.

¹⁴ Ершова-Бабенко И. В. Гипертеория «мозг-психика-разум/сознание...»: постнеклассическое общее решение проблемы и методология исследования психомерности. *Norwegian Journal of Development of the International Science*. 2019. № 29 (3). С. 45–50.

¹⁵ Богатая Л. Н. На пути к многомерному мышлению: монография. Одесса: Печатный дом, 2010. 372 с.; Богатая Л. Н. Методология современной гуманитаристики: некоторые направления развития: монография. Одесса. Изд. С. Л. Назарчук, 2020. 284 с.

¹⁶ Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. 437 с.

¹⁷ Кочубей Н. В. Синергетические концепты в нелинейных контекстах (сети, менеджмент, образование): монография. Palmarium Academic Publishing, 2013. 258 с. (in Russian).

¹⁸ Донникова И. А. Культурогенная сущность социальной самоорганизации: монография. Одесса: Печатный дом, 2011. 280 с.

¹⁹ Мелков Ю. А. Человекомерность постнеклассической науки: монография. К.: Издатель ПАРАПАН, 2014. 254 с.

²⁰ Нестерова М. А. Когнитивистика: истоки, вызовы, перспективы: моногр. Сумы: Университетская книга, 2018. 334 с.

²¹ Гончарова О. Філософська концепція людини та людиномірності / Наукове Пізнання: Методологія Та Технологія / Філософія /. Одеса: Видавничий дім Гельветика, 2024. Випуск 1(53). С. 56–62. http://np.pdpu.od.ua/1_2024/10.pdf; Гончарова О. Є. Вплив сучасних знань на здоров'я людини / II Міжнародна наукова конференція «ЛЮДИНА ЯК ЦІЛІСНІСТЬ: філософський, психологічний, медичний та юридичний погляд», 15 травня 2019 р. Одеса: ОНМУ, 2019. № 1/33. С. 71–72. <http://files.odmu.edu.ua/anthropology/2019/01/a191.pdf>; О. Honcharova. The Great War of Civilization – The War between Machine Algorithms (Ma) and Homodox. International Scientific Conference «The Days of Science of The Faculty of Philosophy-2023», May 11–12, 2023 (abstracts). Kyiv: Publishing centre «Kyiv University», 2023. P. 615–623. (in Ukrainian) <https://daysofscience-knu.net.ua/index.php/conference/issue/view/12/79>

²² Єзерський В., Гончарова О. Концепт 12-мірної єдності соціокультурного середовища для самоорганізації спілкування та відносин у сильно нерівноважних станах. / Міжнародна наукова конференція здобувачів вищої освіти, молодих вчених та науковців «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства», 25–26 травня 2023 року, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. С. 27–30; Гончарова О., Єзерський В. Маніфест цифрової етики інноваційного інтелекту. Південноукраїнські наукові студії: VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 04–05 грудня, 2023 р.). С. 72–76.

Внаслідок надшвидкого розвитку цифровізації, появи штучних систем цифрового інтелекту, автори вважають логічним заявити про становлення нового типу наукової раціональності – *метакласичного*.

Метакласичний тип наукової раціональності – людина перебуває в умовах, де вона *не може не змінювати сценарій фільму*. Кожен дивиться свій фільм, у якому він є сценаристом, продюсером, режисером, актором і глядачем. Сама людина і є джерелом фільму! У цьому створенні фільму, а по суті, – своєї реальності ключову роль відіграє *Тезаурус* людини. Ключовою характеристикою метакласичного типу наукової раціональності є *техносингулярність*:

- неконтрольована швидкість прогресу технологій, що експоненційно наростає;
- два якісних стрибки (складності та радикальної невизначеності), що перетворюють науку на «постнормальну»;

- поява другого носія вищого інтелекту, з позалюдським аналогом пізнання, що вимагає тотального переформатування світу – інший тип економіки, інший тип соціуму, інший тип культури, що кардинально змінить людей і суспільство вже найближчими роками.

Отже, природною трансформацією типів наукової раціональності після постнекласичного типу, відповідно до бачення авторів, є *метакласичний*, згідно з яким, реальність є іманентною, невіддільно притаманною свідомості людської сутності.

Об'єкт дослідження

Тезаурус (від грец. *thesaurus* – скарб, скарбниця) – структурно оформлена множина понять, що взаємовизначають самі себе.

Ядро – найпочатковіша, основоположна множина слів, замкнута на відкритість.

Поняттю української філософської постнекласичної традиції «людиномірність» (вимірюваність людської поведінки) приблизно дорівнює поняттю західної філософії «антропометрія», яке адаптоване до термінології наукового космополітичного знання, представленого в англійській мові на основі латинізмів і запозичень із грецької мови. Істотною відмінністю людиномірності від антропометрії є погляд на людину як на явище / феномен, а не як на суб'єкт.

В основі людських стосунків перебуває *cogito – пізнання* (в уявленні Рене Декарта, «*cogito*» – фундаментальний процес, що визначає існування) як когнітивна функція свідомості, що є доступною сучасним технологічним методам наукового дослідження *пізнання процесу пізнання*. І в цьому вбачають метакогнітивну природу *cogito*.

Cogito, як прояв когнітивної функції свідомості, акумулює енергію людської істоти для забезпечення її ефективної адаптації до загальних тенденцій еволюції природи на фізичних накопичувачах пам'яті емоційного реагування – в *Тезаурусі* – у мережах інформаційних технологій соціальної комунікації людства, що глобалізується на основі пластичності когнітома нейродинамічних взаємовідносин елементів самоорганізації буття в стані різного ступеня синхронізації їхньої активності.

Автори виходять із необхідності дослідження структури *Тезаурусу* як семантичного формального інструментарію метакогнітивної координації, орієнтації та навігації індивідуальної та колективної поведінки людей, необхідної для подолання ризиків самознищення високоорганізованих форм біосфери планети Землі. Це – винятково перший крок у теорії. Мірою просування дослідження, *Тезаурус* формуватиметься *сам собою, тобто самоорганізовуватиметься*, висуваючи свої вимоги в структурі емоційного реагування.

Складність структури *Тезаурусу* дає змогу виокремити засадничі, ядерні смисли вербальних символів емоційного реагування в окреме філософсько-біологічне поняття для пильного й детального наукового дослідження задля усвідомлення матеріальних якостей психоемоційних явищ, осмисленого технологічного впливу на процеси еволюції всього розмаїття антропоцентричного Всесвіту в інтересах гуманізму та ідеології секулярного індивідуалізму, на основі принципів, закріплених у «Загальній декларації прав людини», прийнятої 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН.

При цьому, ставиться завдання створення основ конвенційного майданчика («вушка-голки»), що самоорганізується для несуперечливого об'єднання ірраціонального й раціонального цілевизначення індивідуальної та колективної цілеспрямованої діяльності.

Тезаурус акумулює енергію багатовимірною попереднього досвіду людства, створюючи ресурс для перетворення енергії задля індивідуальної та колективної поведінки у відповідь на інформаційні виклики природи в рамках здорового глузду.

Тезаурус уявляють як природну фізичну подію реалізації перетворення енергії впливу на людську істоту, на координоване реагування всього організму на аспект, який визначають, що здатний спричинити деполяризацію клітинної мембрани й потенціалу дії біологічного електромагнетизму в колоїдних розчинах цитоплазми нейрона.

Тезаурус – як вербальний рівень перетворення енергії буття на основі реагування основними та культуральними емоціями, що забезпечують підпороговий рівень ірраціональної індивідуальної та колективної поведінки в мережах інформаційних технологій соціальної комунікації людства, що глобалізується/локалізується.

Тезаурус накопичує смисли поведінки, що дають змогу когнітивній функції свідомості реагувати на вплив довкілля й формувати в такий спосіб образи самоідентифікації та самопозиціонування для подальшої свідомої діяльності.

Актуальність. Сучасна наука переживає кризу організації наукових знань, пов'язану з надмірністю інформації за відсутності її відповідності принципам гуманістичної моралі внаслідок збільшення тривалості біологічного життя впродовж останніх десятиліть на 1/3 з 50 до 85 років, із подальшим зростанням до понад 100 років. За допомогою сучасних інформаційних технологій збільшився масив даних, не регульований наявними стандартами обробки наукової інформації. Фізіобіологічна база людини становить фундаментальну космологічну природу реальності архітектури людської поведінки, притаманну гармонії констант біосфери планети Земля. При цьому, інформаційна складова людини підвладна їй, і вдосконалюється семимільними кроками. Структура тезауруса дає змогу ухвалювати адекватні рішення в несистематизованому метакомунікаційному середовищі, виокремлюючи в ньому соціально значущі для загального блага математичні абстракції та події.

Тезаурус – це «система фільтрів» інформації, що систематизують однорідну пульпу енергії інформаційного впливу.

Тезаурус – неминучий результат життєдіяльності людини в міру адаптації до умов, що постійно ускладнюються. Важливо науково підходити до формування *Тезаурусу*. Інакше стан фрустрації сучасного суспільства буде лавиноподібно наростати, що призведе до остаточного розриву з реальністю і, врешті-решт, – до самознищення високоорганізованих форм біосфери планети Земля.

Основний матеріал і результати дослідження

1. Природа тезаурусу та його роль у житті людини. Усі прояви самоорганізації людського організму, його адаптації до змін довкілля пов'язані з біоелектричною активністю циклічних процесів життєзабезпечення й кодування інформаційного впливу довкілля на людську істоту. Біоелектрична активність є частиною загальної електромагнітної природи існування сучасної світобудови. Перетворення енергій сонячного випромінювання фотонів у самоізолювані, репродуковані форми існування Річардом Доккінз пропонує розуміти як феномен, як реплікатор сутності. Звідси – енергія фотона, представлена константою Планка, перетворюється у водному середовищі колоїдних розчинів на квантову точку, а потім структура квантової точки дає нам змогу уявити собі трирівневі електромагнітні взаємовідносини всього різноманіття реальності. При всьому різноманітті реальності, зберігається принцип єдності електричного й магнітного полів, у інтерпретації Максвелла. Оскільки ми маємо справу з природним феноменом магнетизму, то відома властивість магніту зберігати полярність незалежно від масштабу фрагменту загальної сутності дає нам змогу простежити трансформації цієї властивості та еволюцію послідовностей емерджентностей функціональної активності.

Факт збереження полярності пояснює орієнтацію елементів у когнітивній функції системи свідомості, що забезпечує характеристики тезаурусу як невід'ємного механізму життєдіяльності людини.

Структура квантової точки диктує фізіобіологію структури реагування здорового глузду людської істоти, в основі якої – інформаційна пульпа тезаурусу з наступним рівнем культуральної трансформації шляхом реалізації епігенетичних механізмів трансформацій пам'яті в функціональній системі свідомості. Повторення людського досвіду змінює генетичну структуру. При цьому, епігенетичні «ковпачки» (СНЗ, метиляція) сідають на відкриті валентності ДНК, в яких, при реагуванні на актуальну дію середовища, не відбувається жодних подій. Тоді ген, у певному сенсі, починає працювати та створює функціональні системи, у тому числі – систему тезаурусу. Зміна нейронних зв'язків відбиває зв'язку активних проявів геному. Отже, ми чітко бачимо, що будь-яке явище психології та соціології – це явище **біологічне**.

2. Обґрунтування структури тезаурусу метакогнітивної людиномірності.

Враховуючи єдність природи метакогнітивної людиномірності, наукова методологія пізнання диктує умовну систематизацію рівнів наших наукових (формальних) уявлень про події, що становлять предмет нашого дослідження.

Складність внутрішньої структури *Тезаурусу* зумовлена сукупною функціональною єдністю етапів еволюції, підпорядкованою принципу ієрархічного редукаціонізму в пізнанні себе й обставин буття як єдиного природного фізіобіологічного феномену для психосоціальної активності покоління, що змінюються, серед глобалізованого людства.

Слід наголосити на значенні факту емерджентності, що походить із засад фізіобіології когнітивної функції свідомості. Визнання важливості та системоутворюючого значення функції дає змогу зрозуміти матеріальність психічної природи часу/простору (реплікатора) як тенденції консолідації поляризованих елементів у термодинаміці анаболізму/катаболізму будь-яких фізичних виявів відкритих систем критичності, що самоорганізуються на будь-якому рівні реагування (ієрархічного редукаціонізму).

Єдиний принцип визначає свободи рівня реагування, забезпечуючи особливість спеціалізації елементів у логіці причиново-наслідкових відносин та ієрархії рівнів гіпермереж інформаційних технологій, у тому числі.

Актуальна поведінка індивідуума та соціуму безпосередньо залежить від спектру суспільних інсентив та соціальних умов буття, які реалізують рівні емоційного реагування:

- *основними емоціями*, які забезпечують умови біологічного виживання серед страху фізичного страждання;
- *культуральними емоціями*, що дають змогу визначати себе в соціумі, об'єднаному певною мораллю;
- *когнітивними емоціями*, що дають змогу досягати індивідуальних уявлень про вигоду.

Людська сутність виявляється єдністю *фізіо-, біо-, психо-, соціо-* та *політичної* природи реальності буття.

Фізична природа живого організму безпосередньо пов'язана зі світлом та наступними формами його перетворення в електромагнетизмі. Світло безпосередньо пов'язане з фотонем. Постійна Планка визначає енергію кванта.

У людському організмі є різні рівні перетворень фізичних явищ у *біологічні* та переходи від рівня до рівня. Ці переходи пов'язані з підпороговими та надпороговими процесами, що відображають стан дисбалансу гомеостазу внутрішнього середовища. Внаслідок накопичення потенціалу нейронів у колоїдному середовищі за рахунок інтерференції хвиль виникає «стояча хвиля» у вигляді конуса, який зрізається площиною тезаурусу на надпороговому рівні, доступному для визначення та накопичення на фізичних та біологічних носіях пам'яті. Різниця швидкостей перетворення енергії в центрі еліпса та його периферії створює поляризацію і, отже, орієнтованість феномена у просторі.

Ця схема відображає загальні принципи поведінки людини та визначає обставини існування як відповідальні за реалізацію особливостей людського геному, що накопичує генетичні та епігенетичні трансформації пам'яті на біологічних носіях анатомічних структур організму та зчитує інформацію з фізичних носіїв інформаційних технологій соціальної комунікації в ноосфері планети Земля.

Синергія фізичного та біологічного неминує активує *психічний* рівень, спричиняючи емоції актуального реагування на тлі стану тонусу (почуття), що визначає це реагування.

Психічний рівень має природну дуальність: процес самопізнання та процес пізнання в соціальній комунікації.

На початку життя емоції та відчуття прості. Але, міру розвитку, за рахунок освоєння кінематики (фізичного руху як тіла, так і мовного апарату) збільшуються діапазони можливостей та складність взаємодії із зовнішнім середовищем. Це неминує приводить до формування соціального рівня, до необхідності висловлювати ці внутрішні напруження як *екскламації* (за визначенням В. Куринського²³). Мова виникає як причина необхідності відновлення балансу гомеостазу, порушення якого відбувається внаслідок взаємодії внутрішньої напруги із зовнішніми впливами.

Формування людського досвіду в різних умовах життя визначається різноманітністю генетичного матеріалу людського геному та геному мікроорганізмів у їх відсотковому співвідношенні 10:90. Більше того, останні дані ембріології свідчать про значну роль трансплацентної інфекції кишкової палички та молочно-кислих бактерій, поряд із мікрохімеризмом, здатним брати участь у формуванні людського геному. Проте саме ці 10% роблять нас людьми різними та рівними, що підлягають емпатії (нейродинаміці дзеркальних нейронів кори головного мозку).

Але відмінність нашого життєвого досвіду диктує нам рамки поведінки індивіда в соціумі. Створення цих рамок поведінки на основі конвенційних уявлень про здоровий людський сенс є завданням, що визначається зараз і яке, в майбутньому, визначатиме ефективність адаптації людської істоти до змін природи та її здатність до виживання. Без вирішення цієї проблеми людство приречене на самознищення. Процес еволюції передбачає появу нових форм реагування при одночасному розвитку та трансформаціях попередніх етапів перетворень реплікаторів. Інакше кажучи, розгляд сутності, виявленої нині, передбачає у своїй структурі гармонійні перетворення її складових елементів.

Використання слів неминує призводить до виникнення *Тезаурусу* як системи організації спостерігача як внутрішнього (квантового), так і зовнішнього (метакогнітивного) соціального інформаційного простору.

Сам собою *Тезаурус* виникає як процес *багаторівневого перетворення фізичної реальності*. *Тезаурус* також є механізмом синхронізації людської поведінки, зі зміною станів сну та неспанням, в умовах функціонування соціальної мережі, заданої функціональними можливостями нейрокортексу та описуваною кількістю Данбара.

Політичний рівень реагування відбиває суспільну прийнятність індивідуальної поведінки (мораль/етика в мізансценах естетики) на основі материнської мови, еволюція якої представлена трансформацією гаплогруп Y-хромосом (тобто по чоловічій лінії спадкування). Спорідненість реагування на вербальні символи емоційних патернів поведінки відбиває особливості локальних інтересів соціальних груп через суспільні інсентиви (стимули) індивідуальної поведінки.

Звідси випливає очевидне визнання вертикальної тенденції еволюції окремим випадком еволюції горизонтальної сукупної структури природного феномену, обмеженого лише фокусом уваги спостерігача.

Варіанти еволюції емоційного реагування в інформаційних технологіях комунікації в динаміці життєвого циклу людської сутності докладніше описані в додатках 1 і 2.

Уся структура логіки здорового глузду (мал. 1) формується з наростанням функціональної ієрархії елементів свідомості. А свідомість є функціональною системою,

²³ Куринський В. Українська постпсихологічна автодидактика: Лекції. К.: Саміт-книга, 2023. 484 с.

яка інтегрує системи та органи людини в єдине ціле. Крім цього, вона ще має здатність розвивати інструментарій адаптації людського організму до зумовлених цією самою свідомістю змін навколишнього середовища.

Отже, в нас виявляється абстракція самодостатнього феномену на всіх рівнях (фізіо-, біо-, психо-, соціо- та полі-) та в сьогоднішніх обставинах – наростання загрози катастрофічного **перетворення людської цивілізації на непередбачувані форми (у межах від ядерного Армагеддону до триумфу трансгуманізму)**.

Структура смислу, що генерує фізичне втілення Мема сукупністю реагування індивідуального Розуму для задоволення своїх потреб.

Мал. 1 – Структура логіки здорового сенсу
Розроблено авторами

Людина є феноменом, що самоорганізується, який володіє системою самооцінки, всередині якого вже є сенс його існування і в якого далі, завдяки самоорганізації та самооцінці (self-estimation), відбуваються реалізація закладеного сенсу та саморозвиток. Як інструментарій тезаурусу метакогнітивної людиномірності, прийнята схема емоційного реагування, що включає *основні, культуральні (моральні/етичні)* та *когнітивні* емоції.

Давні греки вважали соціокультурними основами трансформаційних змін суспільства *етос, пафос, логос*, при чому, *етос* – джерело етики/моралі, *пафос* – джерело естетики, а *логос* – джерело наукового пізнання, несуперечливе поєднання етосу й пафосу.

Мораль/етика формує мізансцену естетики. І мораль, естетика та поведінка людини в цій мізансцені визначає формальну поведінку людини в середовищі соціальної комунікації.

І та божественність, непізнаваність і секретність квінтесенції Аристотеля набуває явної матеріальної виразності, яку можна порахувати, представити як геометрію, піддати науковому аналізу та технологічному осмисленню.

Моральні принципи, заведені в певному соціумі, диктують поведінку людини/індивіда в тому соціумі й адекватні тій структурі соціальних взаємин, що склалася з урахуванням конвенційних принципів реагування. Мораль є наслідком генетичного перетворення материнської мови. Тобто протягом тисячоліть перетворюється материнська мова як моралі «добре – погано», що дає нам шкалу поведінки, регулює індивідуальну поведінку в соціумі через тривірневу структуру стимуляції *основних, культуральних і когнітивних* емоцій. Мірою дорослішання людини та дозрівання нейродинамічних відносин, у мозку формуються взаємини різної жорсткості та пластичності, які перебувають в основі нашого реагування.

Основні емоції – це емоції вроджені, які забезпечують нашу емпатію людям і тваринам (вроджена внутрішньовидова та міжвидова комунікація).

Культуральні емоції відповідальні за соціальне регулювання в суспільстві, консолідованому цими поняттями та є відображенням особливостей тезаурусу.

Когнітивне реагування виявляється у відповідь на актуальні/поточні події та соціально значущі стимули для різного масштабу цілевизначення цілеспрямованої діяльності.

Рівні емоційного реагування формально розрізнено, виходячи з космологічних законів термодинаміки. Під час зростання ентропії відбувається декомпозиція (поетапне руйнування) порядку, але руйнація відбувається не одномоментно всієї структури, а частково.

Декомпозиція, що частково наростає, призводить до зростання ентропії.

Від феномену стану порядку ми приходимо до феномену стану детермінованого хаосу, коли взаємини елементів втрачають упорядкованість. А всередині цього руху ми маємо часткове збереження організації та часткову декомпозицію.

При частковій декомпозиції у системі збереження порядку, в нас виникає структура, у якій живемо – динамічна система самоорганізованої критичності. Внаслідок цієї ентропії нам і доводиться здійснювати декомпозицію, й потім – збирати композицію. І ядерний тезаурус дає нам змогу протистояти цій ентропії за рахунок того, що ми підвищуємо порядок уявлень про себе та про навколишній світ.

Якщо бачити світ у цій системі, то можна переміщуватися вгору відносно зростання ентропії та зростання хаосу або вниз відносно редукції до початку, залежно від необхідності вирішення актуальної проблеми. Тим самим тезаурус і дає нам змогу подорожувати різними порядками та задавати нові порядки. І все це – в принципах ієрархічного редукціонізму, який запропонував еволюційний біолог Ричард Докінз²⁴.

Фізіобіологічна модель соціальної структури саморегуляції дає нам змогу формулювати норми соціального та політичного реагування людини/людства, загалом.

Коли в структурі суспільної прийнятності індивідуальної поведінки превалюють *когнітивні* емоції, то людство воліє займатися пізнанням, дослідженнями, творчістю, креативністю, культурним розвитком себе та середовища свого проживання.

За домінування *культурального* реагування, людство зосереджується на самоідентифікації в соціумі. Виникають тенденції до фашизації, ксенофобії, протиборств, протистоянь.

За превалювання основних емоцій, суспільство перебуває на рівні охлократії, «вивченої безпорадності», коли кожна людина бореться, сама по собі за своє, існування.

На думку Гоббса, це – «війна всіх проти всіх».

У метакогнітивній фізиці Тезаурус представлений матеріальністю вербальних символів емоційних образів поведінки енергії зміни нейродинамічних взаємин у лімбічній системі головного мозку (гіпокампової звивини) людської істоти, інтегрованої в соціальній комуніації мереж інформаційних технологій, що глобалізуються.

Тезаурус – це природний феномен на основі енергетичного ресурсу, що дає змогу виконувати роботу з підтримки форми та реалізації функції.

²⁴ Richard Dawkins. The Extended Selfish Gene. Oxford University Press, 2016. 592 p.

На запропонованій схемі індивідуальної структури людської поведінки (мал. 2) позначено функціональну взаємодію з позиції формальних уявлень про метакогнітивну природу. У цій схемі *Тезаурус* розташовано в прямокутнику «пам'ять» як вербальне безлічі символів емоційного реагування, властивого людській сутності.

Мал. 2 – Індивідуальна структура людської поведінки
Розроблено авторами

Тезаурус – сингулярний інформаційний простір вербальних символів емоційних образів поведінки людини, розподілений у двох шарах, згідно з Power Law, за пропорцією Парето 80/20:

1) підпороговий шар містить події, які стосуються всього масиву фізіобіології поведінки людини та взагалі, – людського існування (80%);

2) надпороговий – це функція *Тезауруса* надавати поведінці людини адекватні патерни реагування на інформацію (20%).

Тезаурус відповідає вимогам структури функції, що генерує протуберанець енергії, який спричиняє всі наступні події, що формують реальність. Отже, *Тезаурус*, як певна частина «пам'яті», спричиняє наступні реакції на впливи й накопичує патерни поведінки, які становлять інформаційний простір реальності із залученням структур мозочка. Тоді стає логічним те, що на стимул, який приходить до свідомості, ми реагуємо, виймаючи з пам'яті адекватний патерн поведінки. Тобто пам'ять, разом із свідомістю, є механізмом підтримки себе та реагування на інформаційний стимул довкілля.

Реальність є єдністю двох сфер:

1) сфери самоідентифікації та визначення себе;

2) сфери самопозиціонування за обставин свого існування.

Розрізнення цих двох сфер виникає в людини в 4,0... 4,5 року, на момент формування автобіографічної пам'яті, коли дитина в середовищі соціальної комунікації формує уявлення про себе саму в єдності з обставинами довкілля. Динаміка самопозиціонування та самоідентифікації має різні ресурси енергії. Якщо самоідентифікація йде з редуплікації хромосом після запліднення яйцеклітини, то самопозиціонування – це результат соціальної комунікації через вербальність, сенси, символи емоційних образів поведінки.

З наведеної схеми виводять принципи, які визначають ядерний *Тезаурус* метакогнітивної людиномірності.

Вищезгаданий процес генерування реальності можна сформулювати за допомогою математичних рівнянь:

$$(a) + (b) = (c),$$

де (а) – репродукція циклічних процесів життєзабезпечення за умов гармонії констант фізіобіології природи;

(б) – неструктурований потік інформації через спеціалізовану рецепцію організму людини (органи чуттів), що припадає на кожен частку секунди (доходячи до константи Планка);

«+» – об'єднання енергій: тієї, яка була всередині, з тією, яка увійшла, але може бути і «–», залежно від відповідності форм наявної та вхідної енергії;

с) – результат/продукт цієї взаємодії у вигляді консолідованої та координованої діяльності кінетичної енергії втілення патернів поведінки.

Зовнішні стимули, які надходять через органи чуттів, «б'ють» по усталеній внутрішній системі людини й спричиняють дисбаланс, змушуючи її відповісти на цей стимул. І система відповідає дисбалансом, переадресовуючи енергію на себе. Дискретність, яка закладена в біології, дає нам відчуття дискретності впливу на нас. Тільки завдяки тому, що людина має цей механізм перетворення енергії зовнішньої інформації на потенціал дії за 1 мс (10^{-3} с), існує реальність.

Звідси бачимо функцію *Тезауруса* як інформаційного простору, вже сформованого як спеціалізованих взаємозалежних, взаємозалежних у логіці здорового глузду, образів патернів поведінки. Ці патерни є ланцюжками взаємовідносин нейродинаміки.

Продукт/результат взаємодії виплескують у вигляді координованої моторної діяльності всього організму. Потрапляючи в зовнішнє середовище, він знову впливає на нашу рецепцію, посилаючи нам фізичний символ, який ми зіставляємо з тим символом, який був закладений нами в нашому попередньому досвіді. І в пам'яті відбувається рекомбінація попереднього досвіду саме в *Тезаурусі*. Але це все відбувається лише на рівні соціальної комунікації. До рівня соціальної комунікації це все належить до фізіобіології. Цей процес – ірраціональний за своєю природою.

Рациональна частина складається з фізіо-, біо-, психології, яка має верхній шар емоційного культурального реагування. Культуральні взаємини соціальної комунікації становлять основу людського життя, основу людської особистості як соціального явища віком 4,0... 4, 5 року. Саме з цього періоду починає формуватися автобіографічна пам'ять, усвідомлення себе людиною як особистості та обставин свого існування – окремо. У цей момент у *Тезаурусі* виникає поділ уявлень про себе й про своє позиціонування в обставинах. У поетичній формі це висловив Гаврило Державін у вірші «Бог»:

Я цар – я раб – я черв'як – я Бог!

Щодо чого? Стосовно обставин.

Що таке Бог? Якась сутність відстороненого спостерігача. Відсторонений спостерігач, який є присутнім при подіях і накопичує інформацію спостереження в своєму *Тезаурусі*. Тобто в *Тезаурусі* накопичується реальність існування. Інше питання – масштаб цього відстороненого спостерігача. Він може бути миттєвим, може відбивати стосунки в сім'ї, соціумі, професійному колективі, і, зрештою – в людстві. І все це інтегровано в мережах інформаційних технологій, що беруть свій початок від фізіобіології емпатії – реакції дзеркальних нейронів кори головного мозку. Коли ми спостерігаємо деякий стан ззовні нас, то всередині нас виникають відповідні реакції, що спостерігаються. Вони універсальні. Це так звана емпатія. Емпатія створює середовище взаєморозуміння, взаємопереживання. Це все функція *Тезаурусу*. Тому ми маємо підстави для формалізації сутності ядерного *Тезаурусу* метакогнітивної антропометрії.

Тезаурус генерує реальність, яка, своєю чергою, абстрагується математикою.

$$(a) + (b) = (c)$$

Здійснюючи найпростішу математичну дію – приведення рівняння до 0, отримуємо наступне рівняння:

$$(a) + (b) - (c) = 0,$$

де 0 – електромагнітна природа дійсності буття, можливо, абстрагована константою Планка. Точка 0 – як точка відліку всього. Якщо поставити цю точку в центр антропоцентричної світобудови відстороненого спостерігача, то отримуємо *математику формальної оцінки всього на світі* (біосфери планети Земля) стосовно проєкції уявлення та масштабів людського міркування.

За схемою (мал. 2), правий нижній кружечок – «імовірність події». І тоді «0 відстороненого спостерігача / його точка зору» відповідає «імовірності події» 50/50.

Людина – складне багатовимірне матеріальне явище, цілісність якого описується геометрією (Гельвеція). Мірою розвитку свідомості, в людини виникають спеціалізовані механізми обробки інформації (особистість, прихильність, кохання, ненависть тощо), з яких вибудовується *дубльгенгер* (симптоми психопатології ходіння уві сні та варіантів епілепсії) – наглядяч за відстороненим спостерігачем. З погляду наглядяча за відстороненим спостерігачем, у людини ця схема Коперника-Кеплера виявляється, коли ми бачимо це явище реальності в єдиному цілому. Перебуваючи всередині, ми не можемо цього зрозуміти.

Лише виходячи за межі та спостерігаючи це явище відсторонено, збільшуючи масштаб, ми можемо займати позицію зовнішнього спостерігача.

Ми фокусуємо наш інтерес через те, що ми маємо мотивацію поведінки, яка пов'язана з дисбалансом гомеостазу внутрішнього середовища.

Людина має метаболізм, який нам дає енергію. І це все – гомеостаз.

Гомеостаз у біології представлений двома процесами: анаболізмом (накопиченням енергії) та катаболізмом (руйнуванням енергії). Це все відбувається в термодинаміці. Ці два процеси не втримують форму незмінності, а підтримують процеси змінності. Процеси змінності, фіксації мінливості, описані еволюцією. Є мінливість, що фіксується нашою увагою.

Майкл Арбіб висловив гіпотезу²⁵, що людська мова виникла в результаті еволюції «дзеркальних нейронів» зони F5 мавпи – в зону Брока у людини. І ця моторна мова є єдністю, описаною тріадою Меграбяна. Тріада Меграбяна, що представлена пропорцією 7:38:55, де 7% – це вербальні значення, 38% – вокалізація мови, 55% – мова тіла.

Комплекс координованого реагування – це первинний елемент міжперсональної комунікації в зміні метаморфоз людини від народження – до смерті.

На який же критерій ми можемо спертися у визначенні напрямку руху? Це критерій – насильство, страх, фізичні страждання. Якщо подія приносить нам відчуття страху, фізичного страждання, несе ризик самознищення або знищення – це негативна подія. Будь-який прояв людського розуму в позитивному аспекті цієї поведінки – конструктивний, раціональний, підпорядкований законам формування конвенційних понять взаємовідносин людей, прояви культури, креації тощо. Завданням інтелектуалів є звільнення людини від страху фізичного страждання, оскільки страх паралізує розумну поведінку.

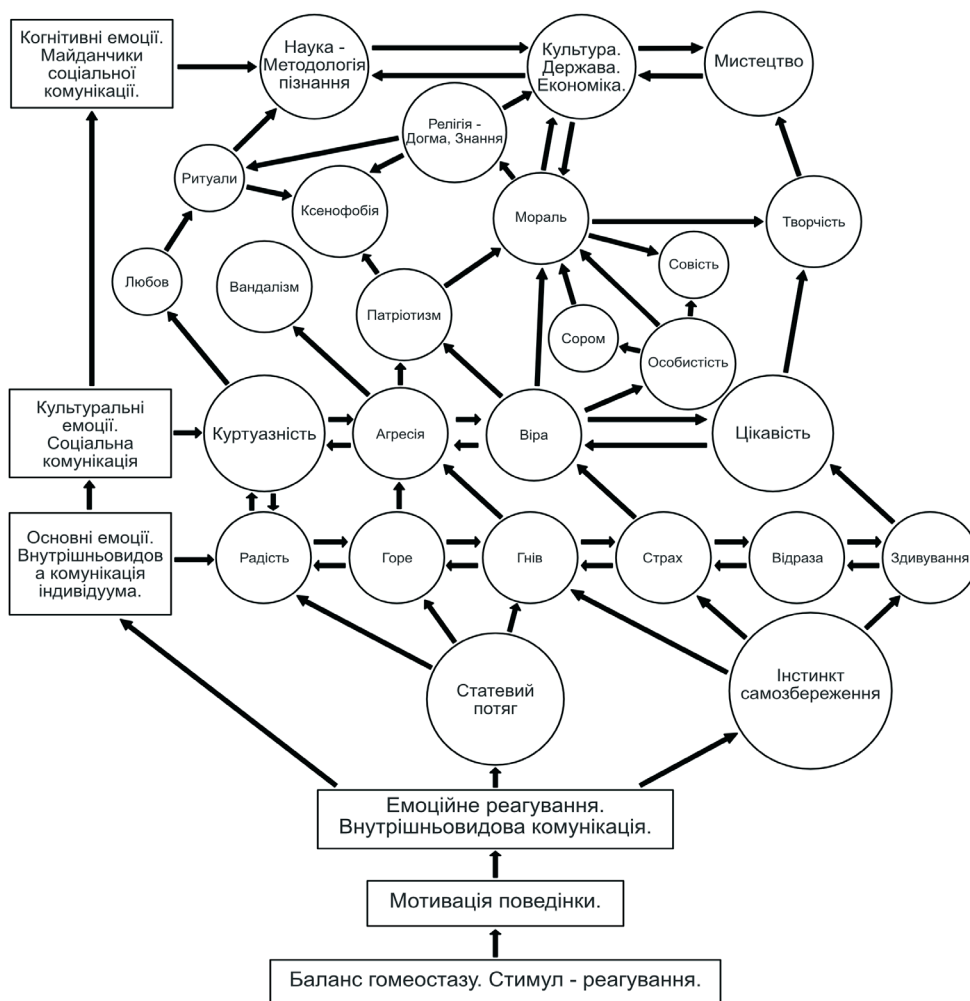
Істина – це продукт нашої діяльності! У процесі соціальної комунікації ми досягаємо, завдяки емпатії, взаєморозуміння та довіри. І в цій взаємодовірі виникає конвенційність. Максимальним ступенем конвенційності є *істина*.

Тезаурус – це «система фільтрів», що систематизують однорідну пульпу енергії інформаційного впливу відповідно до рівнів суспільних *інсентівів* (стимулів) індивідуальної поведінки за проявами *основних, культуральних та когнітивних* емоцій, що синхронізують соціальну поведінку шляхом емпатії на основі нейроанатомії

²⁵ Michael A. Arbib. Brains, Machines, and Mathematics. Springer-Verlag Berlin, 1987. 356 p.

функціональної системи дзеркальних нейронів кори головного мозку людини та реалізації адекватних обставин патернів координованого реагування людської сутності.

3. Формування ядра тезаурусу метакогнітивної людиномірності із замиканням на відкритість. Як інструментарій *Тезауруса* людиномірності, прийнято схему емоційного реагування (мал. 3), яка включає *основні, культуральні та когнітивні* емоції як вербальні символи (слова), розподілені за реєстром емоційних образів поведінки в структурі здорового сенсу.

Мал. 3 – Схема емоційного реагування
Розроблено авторами

Схема емоційного реагування дає нам змогу розподілити термінологію за вищезазначеними рівнями. Емоційний прояв може бути абстрагований як емоційний механізм, на який реагують «дзеркальні нейрони» нашого мозку, що створюють інформаційний простір емпатії – взаєморозуміння між людьми. Емоції (перерозподіл перфузії рідини в тканинах організму людини) є фізіобіологічною основою для соціальної комунікації, яка представлена рівнями цих емоцій, на рівні соціальної комунікації, яку формує людська мова, лише на рівні материнської мови, там, де сенси надаються словам, а фізичні моделі емоційних образів поведінки формуються в дитини шляхом соціальної комунікації в сім'ї, а потім – у соціумі.

Ядро тезаурусу метакогнітивної людиномірності представлено на мал. 4.

Мал. 4 – Ядро тезаурусу метакогнітивної людиномірності
Розроблено авторами

В основі ядра – реальність (*соло*), природа якої полягає в єдності раціонального та ірраціонального реагування (*дуєт*) на енергію впливу зовнішнього середовища.

Рухове реагування відображає перетворення сукупної енергії впливу на енергію дискретної координованої поведінки відстороненого спостерігача (*тріо*), здатного оцінити фізичні якості події, яку він спостерігає. **Функція** має рецепцію: input (b) & output (c) згідно з $(a) + (b) = (c)$. **Функціональна система** – це інформаційний простір логіки здорового глузду (мал. 1). **Спостерігач** має пам'ять попереднього, щоб співвіднести зі справжнім. При цьому, виникає *емерджентність*. Тут введено позицію людини на рівні її розумності, згідно з уявленнями про динаміку еволюції розуму й задано ті основи еволюції, які безпосередньо пов'язані з пізнанням цієї реальності. Відповідність отриманої інформації стану реагування дає змогу уявити єдиний образ поведінки.

І людину варто розглядати в контексті безлічі різних сфер її життєдіяльності. Ці сфери перебувають у конкретних середовищах. При цьому, потрібно враховувати таке явище, як порожнеча – місце, де все це відбувається й звідки все народжується. Як мінімум, порожнеча наявна в уявленнях, завдяки яким і виникає творчий початок людини. Коли бачимо цю *квартиру* – порожнечу, середовища, сфери й безлічі, – тоді в нас виникає фізичний простір, де спостерігач діє не реактивно, а **усвідомлено** (350 мс усвідомленого реагування, за Леветтом).

Розгляд процесів еволюції Всесвіту зумовлений необхідністю враховувати процес еволюції людства та розвитку розуму людської істоти. А для цього, важливо скласти уявлення про динаміку мінливості розуму. І тому неминуче необхідний спостерігач, який пов'язаний із функціональними системами та функціями (*тріо*). І тоді виникає можливість побачити, в результаті, щось раціональне та ірраціональне (*дуєт*), і по-справжньому з'являється *реальність людини (соло)*.

На межі середовищ виникає поле, яке об'єднує *квінтет* у єдине ціле.

Функціональна система свідомості в межах людського здорового глузду має різні властивості та *когнітивну* функцію – здатність пізнавати (природний стан свідомості в поступовій динаміці пізнання). І якщо під *метакогнітивністю* (наукові знання про пізнання) розуміти стан когнітивної функції свідомості, а через когнітивну функцію свідомості інтерпретувати всю систему свідомості, то тоді все це в комплексі є поняттям – *людська істота*. Просуваючись сходами метаморфоз від народження до смерті, ми є людською істотою на кожному з етапів цього розвитку.

Людина проявляється як самим фактом народження, так і перебуванням у соціальної комунікації. Дотримуючись прозріння Протагора: «Людина є міра всіх наявних речей, що існують, і ненаявних, що не існують» (істина), сучасна філософська ідея може відбивати фундаментальну роль інтеграції для формалізації людської поведінки на основі *фізіо-*, *біо-*, *психо-*, *соціо-* та *політичної* природи реальності її реагування.

Завдяки «Загальній декларації прав людини», прийнятій у 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН, за підсумками Другої світової війни, виникла можливість формальної оцінки всього різноманіття *психо-*, *соціо-*, *політичних норм* поведінки в рамках гуманізму та секулярного індивідуалізму.

Вищезазначені 5 рівнів людського реагування

(*соло +дует +тріо +квартет+квінтет*)

Об'єднуються в філософську концепцію світогляду. **Масштаб світогляду** – простір свободи біології соціальної поведінки.

Розглянемо структуру нейродинаміки функціональної системи словникової статті ядерного тезаурусу метакогнітивної людиномірності.

Слово символізує контент у заданому контексті, з урахуванням схеми емоційного реагування (мал. 3). Формулюючи *дефініцію*, враховуємо *денотацію* та *конотацію* слова. Структура словникової статті містить три рівні вияву сенсу: реальності, спостерігача та конвенційного знання (метакогнітивний рівень).

Таблиця 1. Ядро Тезаурусу метакогнітивної людиномірності

Слово	Рівні вияви сенсу слова:		
	Реальність	Спостерігач	Конвенційні знання
РЕАЛЬНОСТІ	Очевидна форма реагування на вплив довкілля	Суб'єктивна оцінка реагування на інформаційний вплив довкілля	Ядро тезаурусу метакогнітивної антропометрії у вербальних символах емоційних образів поведінки
СВІДОМІСТІ	Комплекс координованої активності перетворення енергії стимулів на інформаційні коди	Функціональна система, яка інтегрує системи та органи людини в єдине ціле	Фізіобіологічна система циклічних процесів життєзабезпечення в мережах інформаційних технологій людства, що глобалізується
КУЛЬТУРА	Інформаційне середовище символів емоційних образів поведінки в логіці здорового глузду, фіксоване на фізичних та біологічних носіях пам'яті (меми та артефакти)	Індивідуальна оцінка в межах прийнятних суспільних інсентів поведінки (мораль/етика, естетика)	Єдина система узгодження змісту суті існування та формування суспільної довіри
СВІТОГЛЯД	Система загальних уявлень про структуру буття	Внутрішня структура феномена у фокусі уваги мотивації поведінки ззовні та/або зсередини	Консолідоване уявлення соціуму про принципи єдності етики та естетики
ЦИВІЛІЗАЦІЯ	Порядок несуперечливого поєднання корпоративних інтересів задля подолання ризиків самознищення та експансії інформаційних технологій	Норми самоідентифікації особистості в нормах моралі та естетики суспільного життя	Громадські знання, накопичені під час еволюції пізнання для вирішення актуальних проблем буття
АНТРО-ПОЦЕНТРИЗМ	Реагування функціональної системи свідомості у космологічній єдності на інформаційні стимули довкілля	Функціональна активність елемента еволюції глобалізації інформаційних технологій соціальної комунікації	Визначення ступеню ймовірності прояву космологічних законів
МЕТАКОГНІТИВНІСТІ	Методологія пізнання механізмів перетворення енергії впливу на енергію дискретної функціональної активності здорового глузду	Імплементация формальної доказовості та верифікації сенсів під час еволюції алгоритмів наукової діяльності	Математична абстракція механізмів пізнання <i>Ubi materia, ibi geometry</i> (<i>Iogan Kepler</i>)

Епіграфом до статті вибрано слова Іммануїла Канта «Зоряне небо наді мною й моральний закон у мені», які виражають два основні напрями та два основні джерела його філософії. Усвідомлення величі зоряного неба та таємниці людського буття потребує несуперечливої єдності раціонального та ірраціонального в розумі людини задля гуманізму та зростання людяності в масштабах Всесвіту.

Висновки. 1. Філософська концепція метакогнітивної людиномірності має виняткову роль для усвідомлення матеріальності єдності природи реальності з фізичними характеристиками пам'яті та вербальної пам'яті (Тезаурусу) як сутності, генеруючої цільовизначення цілеспрямованої індивідуальної та колективної поведінки людей у векторі прогресу гуманізму та ідеології секулярного індивідуалізму.

2. Природа *Тезауруса* – метакогнітивна (на підставі наукових знань про механізми пізнання) генерація реальності нейродинамічної активності у вербальних символах емоційних образів поведінки.

Пізнання в усьому різноманітті проявів – суть існування. Людина народжена пізнавати, й вона має спочатку вбудовану в неї природу пізнання. Спираючись на свої почуття та отримуваний досвід у єдності ірраціонального та раціонального, дитина формує свої природні уявлення самостійно й фіксує їх у тезаурусі (скарбниці смислів), наповнюючи змістом свідомість та формуючи його структуру. Подальший процес самовдосконалення/самоосвіти людини, по суті, полягає у вдосконаленні її тезаурусу.

3. *Роль Тезаурусу в житті* – генерація складності, в якій перебуває людина, й організація освоєння нової складності. У тезаурусі відбувається накопичення вербальних символів та емоційних образів потенційних патернів поведінки на біологічних і фізичних носіях пам'яті (когнітом – система зв'язків нейродинамічних процесів свідомості). Отже, це не тільки сутність головного мозку та свідомості, але й усїєї ноосфери, що накопичує ці символи в навколишньому середовищі. У цьому виявляється космологічна роль феномену тезаурусу.

4. *Структура Тезаурусу* є інформаційним простором когнітивної функції свідомості (розуму), сформованого на актуальний момент реагування. ***Структуру Тезаурусу визначає ієрархія різних масштабів цілісності, що прагне конвенційної максими суті.***

5. На підставі принципів метакогнітивної фізики, *Тезаурус сформований* за рівнями емоційного реагування: *основними, культуральними та когнітивними емоціями*. Принцип існування тезаурусу – сукупність емоційного реагування *в єдності* цих рівнів.

Тезаурус формується на основі несуперечливої синергетичної взаємодії функціональних структур різних класів складності, синхронізованих в єдине ціле когнітивною функцією свідомості. Формалізація структури *Тезаурусу* дає змогу зрозуміти натуральну природу психології соціальних взаємовідносин у соціумах різного масштабу кооперації та консолідації на основі шкали моральних цінностей – «добре/погано», де добре – конструктивно, «на благо» та погано – деструктивно, з ризиками самознищення.

6. Необхідні та достатні умови фільтрації та включення слів у тезаурус.

Необхідною умовою фільтрації та включення слова до тезаурусу є відповідність його суті гармонії здорового глузду. Достатня умова – чи допомагає слово людині реалізувати її актуальні поточні інтереси. Ці необхідна та достатня умови реалізуються на тлі уявлень про загальнолюдські цінності.

Єдина точка цільовизначення робить людські дії осмисленими – це гуманізм заради людини, заради найвищої цінності – людського життя.

7. Знання про природу людської поведінки може давати людям змогу продовжити участь у динаміці світобудови за допомогою вертикального прогресу розуму та його механізмів адаптації людської істоти до загальних тенденцій еволюції природи.

8. *Практичне значення* представленої системи пізнання автори вбачають у застосуванні фільтрів соціально значущої інформації, що виключає стан невизначеності (ймовірності 50:50, limbo), який становить загрозу «вивченою безпорадністю» або культуральним конфліктом, із неминучою фізичною елімінацією опонента (знищення/самознищення).

9. *Практичне застосування* представленої наукової статті – єдино можливим здається осмислений переклад соціального дискурсу в рамках *фізіобіології Тезауруса з культурального* – на *когнітивний* рівень емоційного реагування, що надає інструментарій інтелектуального прогресу культури, науки й технологій у гармонії усвідомлення себе в єдності із виявами космологічних, фізичних характеристик природи реальності, іманентної людської сутності пізнання.

10. Інформаційний привід соціального дискурсу, що не передбачає чіткої відповіді на ясне запитання повинен бути безкомпромісно виключений з порядку денного прийняття соціально значущих рішень на майданчиках для соціальної комунікації людства, що глобалізується.

11. Новітній етап розвитку цивілізації, що характеризується суттєвим переформатуванням світу внаслідок техносингулярності та якісними стрибками складності й тотальної невизначенності, вимагає не тільки інших типів економіки, соціуму, культури, а ще й новітнього типу наукової раціональності – *метакогнітивність*, тобто здатність до спостереження, аналізу та усвідомлення свого алгоритму пізнання для постійного творення індивідуальної карти уявлень. Значно зростає відповідальність людини за алгоритм свого мислення, бо реальність є іманентною, невіддільно притаманною свідомості людської сутності. Доцільним є подальший розвиток *філософії людиномірності* як ключового інструменту розуміння та формування майбутнього суспільства, в якому технології, етика та людський вимір перебувають у постійній взаємодії.

REFERENCES

1. Bak, P., Tang, C., Wiesenfeld, K. (1988). Self-Organized Criticality. *Phys. Rev. A.*, 38(1), 364–374.
2. Bevzenko, L. D. (2002). *Sotsial'naya samoorganizatsiya. synergetycheskaya paradygma: vozmozhnomy sotsial'nykh interpretatsiy* [Social Self-Organization. Synergetic Paradigm: Possibilities of Social Interpretations]. Instytut Sotsiologii NAN Ukrainy, 437 s. (in Russian).
3. Bogataya, L. N. (2012). *Na puty k mnogomernomu myshlenyyu: monografiya* [On the Way to Multidimensional Thinking: Monograph]. Pechatnyy Dom, 372 s. (in Russian).
4. Bogataya, L. N. (2019). *Metodologiya sovremennoy gumanytarystyky: nekotorye napravlenyya razvytyya: monografiya* [Methodology of Modern Humanitarianism: Some Areas of Development: Monograph] Odessa. Yzdatel S. L. Nazarchuk, 2020, 284 s. (in Russian).
5. Dobronravova, I. S. (1990). *Synergetyka: stanovlenye nelyneynogo myshlenyya: monografiya* [Synergetics: The Formation of Nonlinear Thinking: Monograph]. Lybid', 147 s. (in Russian).
6. Donnikova, I. A. (2011). *Kul'turogennaya suschnost' sotsial'noy samoorganizatsiii: monografiya* [Cultural Essence of Social Self-Organization]. Pechatnyy Dom, 280 s. (in Russian).
7. Yezerskyy, V. B., Honcharova, O. Ye. (2023). Koncept 12-mirnoї Eдности Sociokulturnogo Sereдовischa Dlya Samoorganizatsii Spilkuvannya ta Vidnosin v Silno Nerivnovva; nykh Stanakh [The Concept of 12-dimensional Unity of the Sociocultural Environment for the Self-Organization of Communication and Relationships in Highly Disequilibrium States]. In *Myzhnarodna Naukova Konferentsiya Zdobuvachyv Vyschoї Osvity, Molodykh Vchenykh ta Naukovtsiv «Kontsepty Sotsiokulturnoi Transformatsi i Suchasnogo Suspil'stva»* (ss. 27–30), 25–26 travnya 2023 roku. Derzhavnyy zaklad «Pivdenoukraiins'kyy Natsional'nyy Pedagogichnyy Universitet Imeni K. D. Ushyns'kogo» (in Ukrainian).
8. Honcharova, O. Ye., Yezerskyy, V. B. (2023). Manifest Cyfrovoi Etyky Inovacijnogo Intelektu [Manifesto of Digital Ethics of Inovative Intelligence]. In *Pivdenoukraiins'ky Naukovi Studii: VI Vseukraiinska Naukovo-Praktychna Konferentsiya Studentiv ta Molodykh Vchenykh* (ss. 72–76). Odesa, 04–05 grudnya, 2023 r. (in Ukrainian).
9. Honcharova, O. Ye. (2024). *Phylosophska Kotseptsyya Ludyny ta Ludynomyrnosti* [The Philosophical Concept of Human and Human Dimensionality]. *Naukove Pyznannya: Metodologyya ta Tekhnologyya / Phylosophyya*. Odesa: Vydavnychyy Dym «Gelvetyka». Vyp. 1 (53), 56–62 (in Ukrainian). http://np.pdpu.od.ua/1_2024/10.pdf
10. Honcharova, O. Y. (2019). Vplyv Suchasnykh Znan' na Zdorov'ya Ludyny [The Impact of Modern Knowledge on Human Health]. *II Myzhnarodna naukova konferentsiya "Ludyna yak Tsyhlysmyst: Phylosophsky, Psykhologychnyy, Medychnyy ta Uridychnyy Polylog"*, 15 travnya 2019 r. ONMU, № 1/33, 71–72 (in Ukrainian). <http://files.odmu.edu.ua/anthropology/2019/01/a191.pdf>

11. Honcharova, O. (2023). The Great War of Civilization – The War between Machine Algorithms (ma) and Homodox. In *International Scientific Conference «The Days of Science of The Faculty of Philosophy-2023»* (pp. 615–623), May 11–12, 2023 (Abstracts). Kyiv: Publishing centre «Kyiv University». (in Ukrainian). <https://daysofscience-knu.net.ua/index.php/conference/issue/view/12/79>
12. Khaken, H. (1983). *Synergetics. An Introduction. Nonequilibrium Phase Transitions and Self-Organization in Physics, Chemistry and Biology*. Third revised and enlarged edition. Springer, 371 p.
13. Kochubey, N. V. (2013). *Synergetycheskye kontsepty v nelyneynykh kontekstakh (sety, menedzhment, obrazovanye): monohrafiya* [Synergetic Concepts in Non-Linear Contexts (Networks, Management, Education): monograph]. Palmarium Academic Publishing, 258 s. (in Russian).
14. Kurins'kyi V. (2023). *Ukrains'ka postpsihologichna autodydaktyka* [Ukrainian Post-Psychological Autodidactics]: Lektsii. Kyiv: «Samit-knyga», 484 s. (in Ukrainian).
15. Mainzer, K. (2007). *Thinking in Complexity, The Computational Dynamics of Matter, Mind, And Mankind*. 5th edition. New York, 456 p.
16. Michael A. Arbib. *Brains, Machines, and Mathematics*. Springer-Verlag Berlin, 1987. 356 p.
17. Mielkov, Y. O. (2014). *Chelovekomernost' postneklassicheskoy nauky: monohrafiya* [The Human-Dimension of Post-Non-Classical Science: monograph]. Parapan, 254 s. (in Russian).
18. Moren, E. (2013). *Method. Priroda prirody* [Method. The nature of nature]. Moskva: «Khanon⁺», ROOI «Reabilitatsiya», 488 s. (in Russian).
19. Moren, E. (2014) *Shlyakh. za maybutne Lyudstva* [The Way for the Future of Humanity]. Vydavnytstvo “Nyka-Tsentr”, 256 s. (in Ukrainian).
20. Nesterova, M. (2015). *Kognityvystyka: istoky, vyzovy, perspektyvy: monohrafiya* [Cognitive science: Origins, Challenges, Prospects: Monograph]. Universitetskaya kniga, 334 s. (in Russian).
21. Prygozhyn, Y., Stengers, I. (1984). *Order out of Chaos. Man's New Dialogue with Nature*. London: Heinemann, 430 p.
22. Prygozhyn, Y., Kondepudy, D. (2002). *Sovremennaya termodynamyka. Ot teplovykh dygatelej do dyssypatyvnykh struktur* [Modern Thermodynamics. From Heat Engines to Dissipative Structures]. Myr, 461 s. (in Russian).
23. Richard Dawkins. *The Extended Selfish Gene*. Oxford University Press, 2016, 592 p.
24. Syt'ko, S., Dobronravova, I. S. (2017). Zhyvov kak predmet phundamental'noy nauky [Living as a Subject of Fundamental Science]. V N. V. Kochubey i M. O. Nesterova (Red.), In *Lyudyna v skladnomu svyty* (ss. 192–197). Universitetska kniga (in Russian).
25. Stepin V. *Theoretical Knowledge*. Dordrecht: Springer Verlag. 2005, 412 p.
26. Stepin, V. S. (2011). *Tsivilizatsiya y Kul'tura* [Civilization and Culture]. SPbGUP, 408 s. (in Russian).
27. Yershova-Babenko, I. V. (2015). *Psykhosynerhetyka: monohrafiya* [Psychosynergetics: monograph]. Hryn' D. S., 488 s. (in Russian).
28. Yershova-Babenko, I. V. (2019). Giperteoryya «Brain-Psyche-Mind/Consioueness» – Postneklassycheskoe Obschee Reshenye Problemy y Metodologyya Issledovanyya Psykhomernosti [Hypertheory of «Brain-Psyche-Mind/Consciousness» – A Post-Non-Classical General Solution to the Problem and Methodology for Studying Psychomerism]. *Norwegian Journal of development of the International Science*, 29(3), 45–50 (in Russian).

Додаток 1. Еволюція життєвого циклу людської сутності (за Євгеном Гауфманом)

1. *Атенатальний період* – вік немовляти, з моменту спеціалізації нейронів зі стовбурових клітин, біологічна комунікація (20 тижнів-1,5 року).
2. *Дитинство* – формування культурального реагування.
 - 2.1. Вербальність у середовищі материнської мови, закладення індивідуальної моралі серед громадських інтенсивностей соціуму, соціальна комунікація, формування культуральних основ поведінки, закладення основних особистості (1,5–5 років).
 - 2.2. Автобіографічна пам'ять, закладення методології пізнання через питання: «Чому?». Початок формування реалізації когнітивної функції (4,5–7 років).
 - 2.3. Догматичне знання, імпринтинг, шкільна освіта (7–13 років).
3. *Підлітковий, пубертатний період*, внутрішньовидова комунікація у векторі статевого потягу, формування соціальної комунікації (13–17 років).

4. Соціальна комунікація у векторі статевої репродукції та виховання дітей під час за-
своєння інформаційних технологій у балансі культурального та когнітивного реагування
(17–50 років).

5. Соціальна комунікація під час домінування когнітивного реагування.

5.1. Формулювання осмисленого досвіду, імператив моделювання символу когнітивного
образу емоційного реагування інформаційних технологій (50–70 років).

5.2. Нав'язування досвіду як догми без адекватної оцінки обставин соціальної комунікації.

Додаток 2. Активізації потенціалу людської істоти та організація якісних
вікових переходів за рядом чисел Фібоначчі (за Володимиром Єзерським)

	<i>СО и САМО</i>	<i>САМО</i>	<i>СО</i>	єдність
усвідомлення	3-й р.ж. дозрівання різнокласового усвідомлення	9–13 р.ж. формування авторського усвідомлення	35–55 р.ж. становлення цілісної свідомості	145–233 ????????
дія	2-й рік життя калібрування систем дій	6–8 р.ж. неусвідомлений прояв таланту в діях	22–34 р.ж. дії для реалізації авторського сценарію життя	90–144 р.ж. дії від глокального людства
сприйняття	1-ий рік життя калібрування органів сприйняття	4–5 р.ж. творче сприйняття	14–21 р.ж. сприйняття різних та рівних	56–89 р.ж. цілісне сприйняття
	<i>ініціація</i>	<i>авторизація</i>	<i>проектизація</i>	<i>гармонізація</i>

Received 20.08.2024

Received in a revised form 02.10.2024

Accepted 04.10.2024

DOI: 10.15421/272418

УДК (UDC) 1:930.19 (043.5)

С. Ш. Айтов

Український державний університет науки і технологій, Україна, Дніпро

ІСТОРИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ ТА ГЛОБАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ Й ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

E-mail aytovspartak@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9049-5868

Аноація. Метою цієї роботи є з'ясування шляхів впливу історичної антропології як сучасної філософії історії на розуміння сутності глобальних суспільних і геополітичних процесів. **Методологія** праці базується на принципах комплементарності, структурності, діалогічності та методах філософської герменевтики, системно-структурному й міждисциплінарному методах. **Результати дослідження.** Вивчення концептів історичної антропології як сучасної філософії історії закладає основи для їхнього плідного застосування задля осмислення каузальності й сутності ментально-культурних засад глобальної соціальної та геополітичної динаміки. Історично-антропологічні теоретичні підходи надають розвідкам соціальних і геополітичних процесів «інтелектуальний інструментарій» аналізу їхніх психологічно-культурних і поведінкових аспектів. Зворотний вплив дослідів із геополітики на дослідження з історичної антропології як сучасної філософії історії сприяє актуалізації осмислення ментальних чинників історичної динаміки як у горизонті «локальних цивілізацій», так і